

МОНІТОРИНГ ТА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ

УДК 332.2:332.3

ПРОЕКТУВАННЯ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОМЕРЕЖІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

*Третяк В.М., доктор економічних наук, професор,
Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління
Гулько Л.А., кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
E-mail: liudmyla_g@ukr.net*

Висвітлено основні засади формування екомережі України. Розглянуто методику земельпорядного проектування землекористування структурних елементів екомережі на місцевому рівні. Викладено основні етапи та стадії проектування землекористування структурних елементів екомережі на території сільської ради.

Ключові слова: *землекористування, екологічна мережа, ландшафти, природокористування, ключові території.*

Постановка проблеми.

На сучасному рівні розвитку науки і техніки суспільство є величезним споживачем природних ресурсів: не тільки корисних копалин, а й живої природи. Крім того, воно використовує природні ландшафти для рекреаційних та естетичних цілей. Тому збереження і дбайливе ставлення до природи стає завданням номер один для всіх країн, особливо для України, що володіє воістину великими природними багатствами. Одним з головних кроків у вирішенні цього завдання є формування природоохоронного землекористування шляхом створення особливо охоронюваних природних територій, які сприяють охороні

та відновленню цінних та унікальних природних об'єктів і ділянок.

Тому зовсім не випадково виникла ідеологія формування екологічної мережі. Вона постала логічним продовженням розвитку природоохоронної думки в цілому [1].

У зв'язку з усім вищесказаним, розгляд стану та проблем формування екологічної мережі України в контексті формування природоохоронного землекористування є досить актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розробка наукової проблематики, пов'язаної з формуванням екологіч-

ної мережі в останні роки посилилася. Значний внесок у дослідження теоретико-методологічних і практичних аспектів використання та охорони земель заповідних територій зробили відомі вчені: Д.С. Добряк, Й.М. Дорош, О.П. Канаш, А.Г. Мартин, Я.В. Мовчан, О.С. Новоторов, А.Я. Сохнич, А.М. Третяк та інших. Зокрема, у наукових дослідженнях А. М. Третяка відзначається, що відносини між людьми з приводу використання земельних ресурсів виникають у зв'язку з використанням і відновленням корисних властивостей земельно-територіальних ресурсів [2].

На думку О.П. Канаши і А.Г. Мартина, екологічна мережа України повинна являти собою систему природних ландшафтів, для яких встановлюється особливий режим використання і охорони природи, та складатиметься із природних ядер, буферних зон і природних коридорів, які покликані забезпечити функціональну безперервність екосистем [3].

Я.В. Мовчан вважає, що цінність екомережі саме у функціональному об'єднанні невеликих територій в мережу, що надає їй нову якість – цінність цього об'єднання вище від цінності суми її складників, вищий рівень організації охорони природних ресурсів [4].

Разом з тим, не відпрацьовані підходи до проектування структурних елементів екомережі України на місцевому рівні.

Мета статті – визначити основні етапи та стадії проектування землекористування структурних елементів екологічної мережі на місцевому рівні, та розглянути механізми реалізації заходів по організації режиму землекористування.

Виклад основного матеріалу.

Землевпорядне проектування землекористування структурних елементів

екомережі на території сільської ради починають з еколого-ландшафтного мікронування території сільської ради, що проводяться у ході підготовчих робіт до складання проекту землеустрою, і закінчують формуванням екологічно однорідних ділянок, до яких прив'язують систему складових екомережі, природоохоронні заходи у виді територіальних природоохоронних обмежень (обтяжень) у використанні земельних та інших природних ресурсів. Додатково проектують організаційно-територіальні заходи, що підвищують екологічну стабільність території: ключових, сполучних, буферних та відновлювальних територій екомережі.

Оскільки землеустрій – це дуже різноманітні заходи (технічні, соціальні, екологічні, економічні, правові й ін.), то для їхнього еколого-ландшафтного обґрунтування необхідні показники відповідного призначення [5].

Регіональна схема екомережі призначена для використання при проектуванні створення нових територій, що підлягають особливій охороні, визначення завдань щодо зміни категорії земельних угідь в землевпорядних документах, розробки технічних умов щодо відтворення природних комплексів на підлягаючих консервації землях, що вибувають з аграрного використання, для врахування завдань формування ділянок екомережі в лісовпорядних та землевпорядних проектах, при розробці проектів організації територій природно – заповідного фонду, при визначенні водно-болотних угідь міжнародного значення, при визначенні природних середовищ існування видів рослин і тварин різних категорій захищеності відповідно до міжнародних конвенцій та національних нормативно – правових актів, при плануванні цільових акцій в галузі збереження ландшафтного і біологічного різноманіття.

Встановлення меж окремих територіальних елементів національної екомережі, вимог до їх територіальної структури в частині територіальних форм і засобів забезпечення єдності суміжних елементів національної екомережі здійснюється на підставі матеріалів регіональних схем (рис. 1).

Основними етапами проектування місцевої екомережі є:

- інвентаризація та ідентифікація прав на землю і інші природні ресурси, нанесення на планово-картографічні матеріали створених територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій цінних природних комплексів, що особливо охороняються;

- обґрунтування необхідності додаткового створення територій та об'єктів природно-заповідного фонду та інших територій цінних природних комплексів, що особливо охороняються як ключових, а також визначення меж відновлюваних, буферних та сполучних територій для забезпечення сформування екомережі як єдиної просторової системи екологічного каркасу природоохоронного землекористування із використанням картограм агро-виробничих груп ґрунтів та рельєфу території сільських (селищних) рад;

- розроблення реєстрів територіальних обмежень (обтяжень) у використанні земель та інших природних ресурсів на території та об'єкти при-

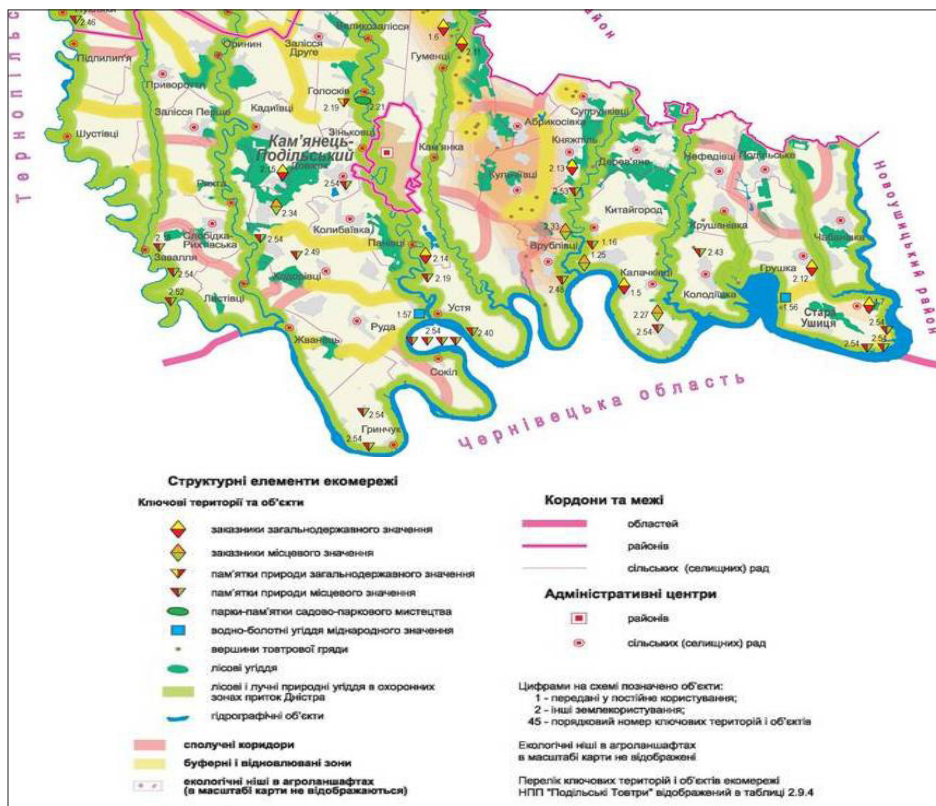

Рис. 1. Регіональна схема екомережі Кам'янець Подільського району Хмельницької області

родно-заповідного фонду і інші території, що особливо охороняються, відновлювальні, буферні та сполучні території екомережі, а також пропозиції щодо зміни режиму використання земель та інших природних ресурсів;

- узгодження з Генеральною схемою, а також регіональними схемами екомережі меж територій її складових на суміжних територіях, із Всеєвропейською екологічною мережею із урахування сучасних державних, громадських і приватних інтересів, визначення перспективних напрямів забезпечення збереження та раціонального використання цінних ландшафтів та інших природних комплексів, об'єктів та територій.

Проектування екомережі здійснюється в кілька стадій:

1. Збір і аналіз інформації про:

- екосистеми, флору, фауну;
- шляхи міграції, ендемічність, загрози зникнення;
- ландшафти, природно ресурсні умови, ґрунтовий покрив, в т.ч. про деградовані і малопродуктивні землі;
- склад угідь, категорії земель за цільовим призначенням.

2. Аналіз екологічної стабільності території.

3. Розробка проектних рішень і пропозицій щодо меж складових екомережі. Виокремлення природних коридорів (сполучних ланцюгів), буферних зон, ділянок відтворення та збереження природного стану.

При цьому слід дотримуватися наступної послідовності та виділяти:

а) природні та біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, ботанічні сади, зоологічні та дендрологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва, заповідні морські території, зарезервовані цінні

для заповідання території та акваторії;

б) особливо цінні природні комплекси, для яких необхідне встановлення або вже встановлено особливий режим використання (форми користування);

в) земельні угіддя, що повністю включаються до національної екологічної (перелоги, сіножаті, пасовища, ліси та інші лісовкриті площі, болота, сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом, відкриті землі без рослинного покриву, води, забруднені сільськогосподарські угіддя, які не використовуються в сільськогосподарстві) як відновлювальні території;

г) орні землі та багаторічні насадження, що не відносяться до категорії деградованих і знаходяться в межах водоохоронних зон річок та приморських зон; орні землі, на яких передбачається створення полезахисних лісових; орні землі, розташовані на території лісгосподарських підприємств, організацій, підприємств і установ природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення та земель водогосподарських підприємств.

4. Водно-болотні, що мають природоохоронну, рекреаційну, наукову, естетичну цінність та міжнародне значення головним чином як місця оселень водоплавних птахів, окремо виділяються як ключові території екомережі.

5. Територія площ деградованих і малопродуктивних земель, які мають особливе значення при формуванні сполучних ланцюгів.

6. Здійснюється систематизація існуючих режимів використання земель та інших природних ресурсів даних територій і розробка на їх основі територіальних обмежень (обтяжень).

7. Виконується складання реєстру

територіальних зон, опис регламентів по видах дозволеного використання; а також по видах використання, які потребують спеціального погодження тощо.

8. Здійснюється проведення еколого-економічної оцінки територій (земельних ділянок), які входять в систему екомережі.

9. Проводиться розробка системи економічних санкцій за недотримання встановлення регламентів і процедур стягування нанесених збитків.

10. Здійснюється підготовка інформації та внесення в державний земельний кадастр відомостей про територіальні зони та їх режим.

За результатами проектування складається план (рис. 2) території Соکیلської сільської ради Кам'янець Подільського району Хмельницької

області з врахуванням виділених площ структурних елементів екомережі.

Висновки.

Оскільки, відповідно до закону України «Про землеустрій» окремого виду документації із землеустрою щодо проектування землекористування структурних елементів екомережі не має, виникла потреба обґрунтування особливостей такого проектування та законодавчого її вирішення. На основі таких проектів землеустрою можливо визначити межі зон обмежень (обтяжень), площі та складання їх реєстру і регламентів землекористування з урахуванням вимог щодо раціонального використання та охорони земель, збереження природного різно-

Рис. 2. Фрагмент проекту структурних елементів екомережі в межах території Соکیلської сільської ради Кам'янець Подільського району Хмельницької області

маніття ландшафтів, охорони довкілля, підтримання екологічного балансу.

Список літератури

1. *Третяк А.М.* Організація землекористування структурних елементів екомережі України на місцевому рівні: монографія / Третяк А.М., Третяк В.М., Гунько Л.А., Лобунько Ю.В. – К.: ДП «Компринт», 2016. – 163 с.
2. *Третяк А. М.* Законодавчо-нормативні проблеми екологічних відносин прав власності та прав користування землею в Україні / А.М. Третяк, В.М. Другак // *Земельне право України*, 2010. – № 6. – С. 10-21.
3. *Канаш О.П.* До питання про створення національної екологічної мережі України / О.П. Канаш, О.О. Тільс, А.Г. Мартин, Р.А. Третяк // *Землевпорядкування*. – 2002. – № 4. – С. 19-24.
4. *Мовчан Я.І.* Екомережа України є важливою складовою Всеєвропейської екомережі / Я.І. Мовчан // *Рідна природа*. – 2001. – № 1. – С. 6-9.
5. *Третяк А.М.* Землеустрій в Україні: теорія, методологія : монографія / А.М. Третяк. – К. : Грін Д.С., 2013. – 648 с.

References:

1. *Tretiak, A.M., Tretiak, V.M., Hun'ko, L.A., Lobun'ko, U.V. (2016).* Orkhanisatcia zemlekorystuvannia structurnih elementiv ecomeregi Ukraini na miscrovomu rivni [The organization of land use structural elements of the ecological network locally Ukraine]. Kyiv, Ukraine: DP «Komprynt», 163.
2. *Tretiak A.M., Druhak, V.M. (2010).* Zakonodavcho-normativni problemi ecologichnih vidnosin prav vlasnosti ta prav korystuvanny v Ukraini [Legislative and regulatory issues of environmental relations of property rights and land use rights in Ukraine]. Land Law of Ukraine, 6, 10-21.
3. *Canas, O.P., Tils, O.O., Martin, A.G., Tretiak R.A. (2002).* Do pitannia pro stvorennia nat-

cionalnoi ecologichnoi meregi Ukraini [On the creation of a national ecological network of Ukraine]. Land Management, 4, 19-24.

4. *Movchan Y.I. (2001).* Ecomerega Ukraini is vajlivou skladovou Vseeuropeyskoi ecomeregi [Econet Ukraine is an important part of Pan-European Ecological Network]. Mother Nature, 1, 6-9.
5. *Tretyak, A.M. (2013).* Zemleustrij in Ukraini theory, Methody [Land Management in Ukraine: Theory, Methodology]. Kyiv, Ukraine: Grin D.S., 648.

***

Третяк В.М., Гунько Л.А.

ПРОЕКТИРОВАНИЕ ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ СТРУКТУРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ ЭКОСЕТИ НА МЕСТНОМ УРОВНЕ

Освещены основы формирования экосети Украины. Рассмотрена методика землеустроительного проектирования землепользования структурных элементов экосети на местном уровне. Изложены основные этапы и стадии проектирования землепользования структурных элементов экосети на территории сельского совета.

Ключевые слова: землепользование, экологическая сеть, ландшафты, природопользования, ключевые территории.

***

Tretyak V., Gunko L.

DESIGNING OF LAND USE OF STRUCTURE ELEMENTS OF ECOSYSTEM ON REGIONAL LEVEL

Considered principles of formation of ecological network in Ukraine. The article describes the method of land use planning of land use of the structural elements of the ecological network at the local level. The basic stages and stage design of structural elements the ecological network land in the village council.

Keywords: land use, ecological networks, landscapes, natural resources, the key area.